

ינוקא דלא חכים ולא טיפש

1. יראים שצט

גמ'ל למדנו שגוף הדל"ת צריך לפשוט רגלו לאחוריו כזה / במקור מופיע שרטוט / ואמר' שם מ"ט כרעיה דק"ף תליא למדנו שגוף הק"ף כזה / במקור מופיע שרטוט / שלא יגע רגלו למעלה. ואם נכתבו האותיות כדינם ומחוק או נקראו מיייתן [מקא] דלא חכים ולא טיפש ואי קרי להו כמעיקרא שירי מצוה וכו' ונשירין והכי אמרי' במנחות פ' הקומץ רבה [כ"ט ב'] ראמי בר תמרי דהוא [חמוה ד] רמי בר דיקולא איפסיקא ליה וי"ו דזיהרג בבקביה אתא לקמיה דר' זירא אל' זיל אייתי ינוקא דלא חכים ולא טיפש אי קרו ליה ייהרג פסול ואמר ר' זירא [שם ע"א] לדידי מפרשא לי מיניה דרב יהודה ניקב תוכו של ה' כשרה ניקב ירכו אם נשתיר בו כשיעור אות קטנה כשר ואם לאו פסול פ' אות קטנה כמו י"ד דבהכי קרי ליה ינוקא דלא חכים ולא טיפש כדמעיקרא. וה"ג לטטפות ולטטפות וכן מצא ר' בספרים מדויקים. וצריך ליתן ריח בין תיבה

2. הלכות קטנות למרדכי (מנחות) פרק הקומץ רבה [המתחיל ברמז תתקנב]

מכאן הורה רבינו אליהו בגט שהיה דל"ת של כדת דומה ליו"ד להביא תינוק וקרא כדת והכשיר ומכאן נמי יש לדקדק דאותיות פשוטות שאין להם אלא ירך אחד כגון וי"ו זי"ן נון פשוטה אי אינקיבו או איפסיק או בהיכר תינוק לא חכים ולא טיפש וה"נ אמרינן בפ' הבונה ואדרבה אי לא נשאר אלא כשיעור יו"ד פסול וכל הפשוט יכול להיות דפסולות אפי' אי קרי ליה תינוק לא חכים ולא טיפש אבל בשיור אות י' פשיטא דפסול ומ"מ נראה מדאמר פ' הבונה זיינין נונין וזיינין פסול משמע דצריך שלא תדמה אחד לחברתה ומחאיש טעמא יש לומר דלא מצי למינקט לעיל בכל האותיות דניקב ירכו אם נשתיר כשיעור אות קטן כשר דלא שייך בכל האותיות ובתוספתא האריך הרבה וע"ש:

3. פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן לב

ובענין ינוקא דלא חכים ולא טיפש יש בו כמה דינים. בפשוטות וודאי מהני ואין צריך לתקן כל שמסופקין לנו והוא קורא כצורתה, אבל אם ברור לנו שאין צורתה עליה לא מהני קריאותו. ובשאר אותיות מהני תינוק לתקן דלא ליהוי שלא כסדרן, אבל תיקון בעי

4. קרית ספר (למאירי) מאמר ג חלק ב

...ולא מחוור שהרי אף בקוצו של יו"ד הוא נפסל כ"ש בניקב בין ברגל שמאלי בין [ברגל] ימני ומה בין זה לזה, אלא תוכו הוא הגויל שבחלל האות ומאחר שאין הנקב נוגע באות כשר ואף מתחילה יכול לכתבו בדרך זה, אבל ירכו והוא איזה רגל שבה הן ימני הן שמאלי נזכרו בו שני תקונין א' נשתיר בו כמלא אות קטנה, והשני כל דינוקא דלא חכים ולא טיפש קוראו כתקנו, ונראין הדברים על שני תיקונים אלו שעל ב' מיני נקבים הם ושניהם שוין בין בס"ת בין בשבא לתקן אף בס"ת ולא [לכלול] [לתלות] תקון זה שוה בב' התקונין בין בס"ת בין בתו"מ, ואעפ"י ששמועה בתפלין נאמרה ה"ה לאחרות דמ"ש, ואף גדולי הפוסקים הביאו את שתייהם בס"ת. ותחילה דברו בנקב שהפסיק שפת רחב הרגל שהוא עבה וניקב מקצתו מצד רחבו בשפת הרוחב אבל ארכו נשאר קיים מצד רחב הצד האחר וקאמר שמאחר שנשתיר בארכו בלא נקב כמלא אות קטנה, ר"ל דקה כגון וא"ו או יו"ד כשרה שהרי אם עשה הרגל מתחילתו דק כשר. ואח"כ דברו בשניקב באמצע הרגל עד שנפסק הרגל צדו העליון מן התחתון ותקון זה תלוי כשיהא הנקב דק כ"כ שאין ההפסק מונע הקריאה המתקנת לתינוק בינוני, שאם הוא חכם ביותר אף בהפסד צורת האות קוראו כתקנו. ואם טיפש אף בהפסק דק שבדקים אינו קוראו כתקנו, שרוח קמעא שוברתו והפסד מועט מבלבלו, אבל כל שתנוק בינוני קוראו כתקנו אין כאן הפסד צורת אות.

5. בית יוסף אורח חיים סימן לב

וכתבו התוספות (ד"ה זיל) והמרדכי (שם) שדל"ת הנראית כמו יו"ד יש להכשיר ע"י קריאת תינוק דלא חכים ולא טיפש וכבר כתבתי בסמוך שבדבר הפשוט אפילו אי קרי ליה ינוקא כהלכתא פסול הוא וכן כתב מהר"י קולון בסימן ס"ט וכמו שאכתוב בסימן ל"ו (ד"ה ומ"ש רבינו ובכל): כתב ה"ר מנחם המאירי (קרית ספר מאמר ג ח"ב ד"ה ושאלו)... מצאתי כתוב בסדר גט אשכנזי בהקומץ רבה גרסינן גבי וי"ו דזיהרג אייתי תינוק דלא חכים ולא טיפש ופירשו התוספות דאי חכים מבין שגידוף הוא כלפי מעלה לאמר ייהרג ויאמר ויהרוג ויש ללמוד מכאן שיכול להראות לתינוק כל השורה ואין צריך לכסות שאר האותיות:

6. בית יוסף אורח חיים סימן לב

ניקב הרגל הימני אם נשאר ממנו מלא אות קטנה כשר ואם לאו פסול. שם אהא דאמר אשיאן ניקב ירכו פסול אמרינן בגמרא אמר רבי זירא לדידי מפרשא לי מיניה דרב הונא אם נשתיר בו כשיעור אות קטנה כשר ואם לאו פסול וכתב המרדכי בהקומץ (ה): דהאי שיעורא הוי לאות ה"א ודכותה דוקא אבל אותיות פשוטות שאין להם אלא ירך אחד כגון וי"ו זי"ן נון פשוטה אי אינקיבו או איפסיקו אין שיעורם באות קטנה דאדרבה אם לא נשאר רק כשיעור יו"ד פסול אלא בהיכר תינוק דלא חכים ולא טיפש וכתב עוד וכל הפשוטות יכול להיות דפסולות אפילו אי קרי ליה תינוק דלא חכים ולא טיפש כלומר דכל הניכר ונראה לעין בפשיטות שלא נשתיר בו שיעור אות אפילו קרי ליה תינוק דלא חכים ולא טיפש לא משגיחין ביה. ומה שכתב תחלה הוא פשוט והכי מפורש בהדיא בהקומץ (כט): דגבי איפסיק כרעיה דה"א אמרינן אם נשתיר מלא אות קטנה וגבי איפסיק וי"ו אמרינן אייתי ינוקא ומיהו כבר אפשר לפרש דשיעורא דמלא אות קטנה הוי גם לאותיות פשוטות שאין להם אלא ירך אחד ומאי מלא אות קטנה מלא אות דידה כלומר מלא וי"ו קטנה או נון קטנה וניכר יפה שהיא וי"ו או נון]:

7. שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן לב סעיף כה

כל אות שהיא כתובה שלא כתקנה ואין צורתה עליה כגון נגע רגל האל"ף בג האל"ף, או פני האל"ף בפנים בג שתחתיה, או שהיה רגל הה"א או רגל הקר"ף נוגעים, או שהיתה אות אחת חלוקה לשתי אותיות כגון צד"י שכתב יו"ד נון, או ש"ן שכתב עי"ן יו"ד, או ח"ת שני זיינין, ואחר שכתב לפניו חזר ותקנם, הוי שלא כסדרן ופסולין. אבל להפריד האותיות הדבוקות אחר שכתב לפנייהם שפיר דמי, דכיון שהאות צורתה עליה כשמפרידה מחבירתה לא הוי ככותב, והוא הדין שאם לא היו מקצת יוד"ן שעל האלפ"ן והשיני"ן והעייני"ן ורגלי התו"ן נוגעים בגוף האות, ותינוק דלא חכים ולא טיפש מכירם, שאע"פ שכתב לפנייהם יכול לחזור ולתקנם, דכיון דצורת האות היתה ניכרת ליכא משום כתבן שלא כסדרן, ויש מי שאומר דהוא הדין אם חוטרא דח"ת למעלה אין נוגעין זה לזה אך אין ניכר להדיא פרידתן, אף על פי שהתינוק קורא שני זיינין, מותר להדביקם.

8. פרי חדש אורח חיים סימן לב סעיף כה

ואין צורתה עליה כגון נגע וכו'. היינו שלא תדמה לאות אחרת בכלולה, אבל אם במקצתה דומה לאות אחרת לא מיפסיל, הריק"ש בתשובת [אהלי יעקב] סימן ק"ד לפי דעת גדולי הפוסקים. וכן דעת מרן המחבר ז"ל ביו"ד סימן רע"ד סעיף ה' ודלא כהר"י אסקנדרני שהביא הב"י סימן ל"ו עיין שם ודוק [ליקוט]:

9. ט"ז אורח חיים סימן לב

(י) (פמ"ג) אם תינוק כו'. - נראה לי דהך נפסק מיירי שנפסק קצת מאורך האות ולמטה לגמרי ולא נשאר ממנו רק החלק שקודם הפסק אז תלוי בקריאת התינוק אם ספק לנו אם נשאר כשיעור של האות שהוא אבל אם נשתייר גם למטה מן ההפסק דהיינו שנעשה הפסק ברחבו של רגל האות ואחר ההפסק נשאר עוד למטה חלק מן הרגל בזה לא מועיל תינוק דהתינוק יצרף גם מה שלמטה ממנו לחלק העליון ובאמת אין לו צירוף וזה דומה לנפסק רגל הא' שזכרתי בשם ריב"ש שאין מועיל תינוק. ובה נראה לי שצריך לכסות את חלק הנשאר אחר ההפסק ולא יהיה בפני התינוק בר מהך מה שלמעלה ממנו ואין זה דומה למ"ש הש"ע כאן דאין צריך לכסות שאר האותיות דבזה ודאי מודה דצריך לכסות כנ"ל נכון וברור: וראיתי למ"ח ז"ל שכתב לא מכשרינן ע"י תינוק אא"כ שנכתב מתחלה כהלכתו האות ואחר כך נוסל אבל אם נכתב מתחלה כך לא מהני תינוק אף על גב דליכא נקב עכ"ל. תמוהים דבריו דודאי אין חילוק בזה דאם אירע שכתב הסופר איזה אות פשוט ונסתפק לו אם הוא ארוך כשיעור שראוי להיות וא"א לו להגיה דהוי שלא כסדרן ודאי מראה האות לתינוק וראיה מדברי מהר"ק וריב"ש שהבאתי לעיל בנפסק היר"ד מן האל"ף ומיירי בעשה הסופר כן מתחלה כמבואר בדבריהם שם ואפ"ה לפלו שם אם שייך בו מראה לתינוק מטעמים אחרים אלא ודאי שאין בזה חילוק. ומה שכתבו הפוסקים בזה אם נפסק נמשכו אחר ל' התלמוד ושם מעשה שהיה כך היה:

10. משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן לב סעיף כה

(קיד) כל אות וכו' - סעיף זה יבואר בו דין שלא כסדרן וענינו ארוכין ואכלול בקצרה בדין זה יש בו ג' פרטים [א] אם יש קלקול באיזה אות בין שנעשה זה בעת הכתיבה או שנעשה לאחר הכתיבה [פמ"ג בפתיחה] אם נר' לעין כל שאין צורתו עליו כגון יו"ד שחסר לו רגלו הימני או ש"ן שחסר לו יו"ד אחד וכל כי האי גונא שחסר באות איזה דבר עד שע"ז אין תמונתו עליו אפילו אין נדמה משום זה לאות אחר וכתב לפניו לא מהני ליה שום תיקון ואפילו אם אירע שהתינוק קראו לאות אפ"ה פסול משום שלא כסדרן וכ"ש אם ע"י קלקולו וחסרונו נדמה לאות אחר כגון דל"ת דומה לר"ש או ב' דומה לכ' או ח"ת שברגל שמאלו יש הפסק בין הרגל להגג ונראה כה"א או צד"ק שיש בו הפסק במקום נגיעת הי"ד לעצמותו ונראה לעין כל כיו"ד ונו"ן וכל כה"ג שאין משגיחין על התינוק ולא מהני ליה תיקון [ב] אם ע"י קלקולו וחסרונו לא נפסד מצורתו לגמרי כגון שיש הפסק דק באיזה אות באמצעו ועדיין עיקר צורתו עליו או כגון שלא היו היוד"ן שעל האלפ"ן והשינ"ן ורגלי התו"ן נוגעים בגוף האות אם תינוק דלא חו"ט מכירם אף דלא מתכשר האות ע"ז משום דאין צורתו עליו בשלימות עכ"פ מהני זה דנשאר עליו עיקר צורתו לענין שיהא מותר לתקנו ולא יקרא שלא כסדרן. ויש עוד אופן שלישי שאע"פ שעיקר צורתו יש עליו ותינוק קוראו לאות אפ"ה לא מהני ליה שום תיקון כגון אות שנפסל באיזה דבר שתיקונו הוא לגרור מקצתו ולכותבו מחדש [כגון רגל הה"א והק"ף שנגעו למעלה אפילו נגיעה דקה כחוט השערה שתיקונו הוא לגרור כל הרגל ולכותבו מחדש דלא מהני ליה הפרדה בעלמא משום חק תוכות וכן נגע רגל האל"ף בגג האל"ף וכה"ג וכנ"ל בסעיף י"ח] ואירע שקודם תיקונו כתב לפניו בזה לא יצויר שום תיקון דהא צריך לגרור כל מה שנכתב בפסול וא"כ מה שמתקנה אחר"כ הוי שלא כסדרן. ועתה נתחיל לבאר בעזה"י את הסעיף. כל אות שהיא כתובה וכו' וה"ה אם נתקלקלה אחר"כ:

(קכב) ותינוק וכו' - פי' לכן אפילו אם פרידתן ניכר להדיא [דהיינו תומ"י כשראה אותן] יכול לתקנם דהרי לא הפסיד עדיין האות עיקר צורתה מדקראה התינוק לאות [כן כתב הגרע"א בחידושי ודלא כפמ"ג שהחמיר בזה ועיין בבה"ל] אבל אם אין פרידתן ניכר להדיא עד שמסתכל בה אין צריך להראות להתינוק. ומ"מ אם אירע שהראה להתינוק ולא קרא לו אות הולכין אחריו להחמיר ואין יכול לתקן [כמו שכתב הפמ"ג]:

11. ביאור הלכה סימן לב סעיף כה

* אות אחת וכו' - ראיתי לאיזה אנשים שפוסלין בזה אם נמצא הפסק דקה מן הדקה שאינה ניכרת עד שיסתכל בה היטב ומקורם הוא מדברי הפמ"ג בא"א במה דכתב דבכל זה לא מהני תיקון אפילו אם אין ניכר פרידתן להדיא ועיין ג"כ שם באות ל"ו ולענ"ד נראה שמדינא אין להחמיר בזה ואברר זה בעזה"י בכמה ראיות והוא.... והאיר הקדוש ברוך הוא עיני ומצאתי יותר מפורש בתה"ד סימן ר"ל שמסתפק שם בגט שלא היו נוגעין היר"ד שבאל"ף ושבש"ן ושאוורי הצד"י והיו סמוכות בקירוב עד שהתינוק קראם יפה ע"ש ומשמע שם בהדיא דבכל אלו שם אות עליה כיון דניכר האות אפילו לתינוק רק נפסלו בתפילין ומזוזות ומסתפק שם לפסולם אפילו בגט משום דבעינן לכתוב האותיות כמו שנתנו למשה מסיני כל האותיות מחוברין גוף אחד חוץ מן הה"א וקו"ף א"כ נראה ברור לפ"ז דלפי מה דק"ל דלענין שלא כסדרן בתו"מ מותר לתקן ביו"ד הש"ן והע"ן שאינם נוגעין משום דכיון דהתינוק קוראו לאות שם אות עליו ומיקרי עדיין עיקר צורתו עליו א"כ ה"ה נמי ביו"ד שאחורי הצד"י. נחזור לענינינו דמכל אלו שהוכחנו מוכח להדיא דאם ההפסק היה דק שלא היתה ניכר פרידתו להדיא עד שמסתכל בה היטב והתינוק קוראם יפה אפילו אם אירע כה"ג בצד"י בין היר"ד שאחוריו להנ"ן שלו וכל כה"ג מותר לתקן דלא מיקרי זה אות שחלוק לב' אותיות [ואפשר דאין צריך ג"כ להראות להתינוק באופן זה דבדואי יקרא יפה ודומיא דח"ת שכתב השו"ע דלא מעכב בו ראית התינוק. אך לכתחלה בודאי נכון להראות להתינוק]. וכן ראיתי עוד באיזה אחרונים שמצדדים להקל בלא ניכר להדיא הפרדתן והתינוק קוראו לאות ע"כ נ"ל דבמקום הדחק יש לסמוך על כל זה להקל שיהא מותר לתקן ודלא כהפמ"ג. ודע עוד דאם ההפסק דק מאד עד שאין נרא' רק כנגד השמש כשר אפילו לדברי הפמ"ג וא"צ שום תיקון דבודאי לא גרע הפסק מאם היה נקב כזה באותו מקום ולענין נקב הלא ק"ל דנקב שהדיו עובר עליו אינו נקב ואפ"י נרא' כנגד השמש... וכה"ג א"ו דנקב כזה לא חשיב נקב כלל. והרוצה להחמיר בהפסק דק כזה די שיחמיר להצריכו תיקון אבל חלילה לפסול התפילין משום זה:

* מכירם שאע"פ וכו' - הנה מפשטא דלישנא דהשו"ע מוכח דמיירי אף בניכר להדיא הפרדתו וכמו שהוכיח הגרע"א בחידושי דלא כהפמ"ג בא"א בסוף צורת האותיות ומה שהביא הפמ"ג ראייה לזה ממה שכתב הב"י בסוף סימן ל"ו בד"ה מ"כ וכו' ודאי אי הוה מופרד להדיא עד שנראה כשני זיינ"ן וכו' המעיין יראה דאין ראייה כלל דשם ה"ט כיון שנראה כשני זיינ"ן בטל ממנה עיקר תמונתה והוא אות שחלוק לשת אותיות הכתוב בשו"ע מקודם ולא אמרינן דהחטוטרות מוכיח עליה משא"כ בזה דע"י שניכר להדיא הפרדתה לא אבד עדיין ממנה עיקר תמונתה כ"ז שאינה חלוקה ל"כ עד שהתינוק לא יכיר תמונתה גם לפי מה שהוכחנו למעלה דאות שחלוק לשני אותיות מיירי דוקא בניכר להדיא הפרדתה ממילא מוכח דדין זה דסיפא איירי ג"כ בכה"ג דאפילו ניכר להדיא מהני תינוק לענין תיקון ועכ"פ נראה לסמוך ע"ז בשעת הדחק להקל דמהני תינוק וכמו שכתב הגרע"א בחידושי דהורה כן למעשה בשעת הדחק ומה שכתב לבסוף וצ"ע דלינא נ"ל שהוא מלשון הפמ"ג שם בפתיחה בסוף דבריו שמסיים שם וצ"ע דאל"כ יסתור א"ע שכתב שהורה כן למעשה. אך מ"מ נ"ל בפשיטות דאף הגרע"א מודה היכא שהפסקו גדול כ"כ עד שניכר ונראה לעין כל מרחוק דבזה הרי אנו רואין שאבד צורתו לגמרי ולא עדיף מצד"י שכתבו יו"ד נו"ן ולא מהני לזה תינוק. וכעין זה ראיתי באחרונים שהביאו בשם תשובת פמ"א ח"ב סימן ט"ז שכתב אם ברחוק מכירים שהוא ריוח ואינו מגיע לגוף האות לדעת הב"י בסימן ל"ו ברחוק ד"א ולדעת הב"ח ברחוק אמה בזה ודאי אין לסמוך על תינוק אבל אם נרחק לכל מר כדאית ליה אנו רואין שהוא אל"ף וש"ן רק כשמקריבין עינינו רואין ריוח ותינוק קורא אל"ף או ש"ן שפיר נוכל לסמוך עליו עכ"ל: